

MEEUWEN: ECHT EEN PROBLEEM ?

Meeuwen en de zee: ze lijken onlosmakelijk met elkaar verbonden. Iedereen kent ze, deze statige vogels in zwart-witte plumje met hun lachende verwelkomingsgroet. Grote kans ook dat u zelf deze grote jongens ooit wel eens hebt gevoederd en vol bewondering hebt gestaan voor de acrobatische zwenkingen en duikvluchten die ze hierbij ten tonele voeren. Hebt u er overigens al eens op gelet hoeveel films die zich afspelen aan zee, worden opgesmukt met het gekrijs van "zeemeeuwen" op de achtergrond? Enkel het geruis van de branding scoort mogelijk nog beter...

Daartegenover staat dat dit spontaan positieve beeld dat mensen hebben van meeuwen, af en toe ook wel eens onder druk komt te staan. Veelal zijn het lokale problemen die dan bij een beperkte groep mensen aanleiding geven tot een negatieve beeldvorming. Nochtans kan aan de overlast met enige goede wil en vernuftigheid vaak wel worden verholpen. Bij het opduiken van dergelijke 'overlastverhalen' valt vooral op hoe weinig gekend is over deze meeuwen bij het grote publiek en de media, en hoe zeer dit leidt tot ondoordachte uitspraken en acties. Vanuit de bezorgdheid correcte informatie aan te bieden en te helpen zoeken naar oplossingen voor lokale problemen, organiseerde het Vlaams Instituut voor de Zee op 8 oktober 2003 een meeuwenexperten-meeting.

In onderstaand artikel vindt u alvast de bevindingen van dit overleg van meeuwenkenners. In een tweede fase zal – vanuit een concrete nood gesignaleerd door de Vlaamse kustgemeentes – in het buitenland gepolst worden naar de beproefde methodes en hun doeltreffendheid, specifiek dan voor wat betreft het weghouden van meeuwen bij vuilniszakken. Relas hierover volgt hopelijk in een latere editie van de Grote Rede.

Dé meeuw bestaat niet

Tot spijt van wie het benijdt bestaat dé meeuw of "zeemeeuw" niet als dusdanig (zie kader pag. 17). Wereldwijd zijn er een vijftigtal soorten meeuwen bekend, waarvan

RF

Meeuwen en de zee lijken onlosmakelijk met elkaar verbonden. Iedereen kent ze, deze statige vogels in zwart-witte plumje met hun lachende verwelkomingsgroet en velen hebben ooit wel eens meeuwen gevoederd. En hoeft het gezegd dat een film over de zee zonder meeuwengekrijs op de achtergrond iets wezenlijks mist?

er 16 in Eurazië voorkomen en 9 niet zeldzaam zijn in onze contreien.

De meest algemene soorten aan onze kust zijn de Zilvermeeuw, Kokmeeuw, Kleine Mantelmeeuw, Stormmeeuw en Grote Mantelmeeuw.

Met wat geluk zie je er ook de

Dwergmeeuw, Zwartkopmeeuw, Geelpootmeeuw of Drieteenmeeuw. Elk van die soorten doorloopt één of meerdere jeugdkleden die in kleur sterk afwijken van het volwassen kleeed.

Ook kan het broedkleeed enigszins afwijken van het winterkleeed. Onnodig te zeggen dat hierdoor het herkennen van meeuwen geen makkie is

en de leek er het noorden bij verliest. Vraag een niet-kenner dan ook hoeveel meeuwen

hij/zij kent en er is een grote kans dat u een antwoord krijgt in de zin van: de "bruine", de "grote grijze", die met hun "zwarte vlerken" – ook wel "poanenvlerken" genoemd – en de "kleine grijze". Niet alleen doelen deze benamingen slechts op een fractie van het werkelijke aantal soorten aanwezige meeuwen, ook houdt deze indeling geen rekening met het feit dat alle jonge meeuwen "bruine" meeuwen zijn. Wie ligt daar nu van wakker, vraagt u zich misschien af? Toch is het belangrijk, want elk van de soorten gedraagt zich verschillend, verkiest ander voedsel, broedt en overwintert in verschillende biotopen en streken, en ja... reageert anders op de mens en zijn aanwezigheid. Wie dus uitspraken wil doen over meeuwen en meeuwenoverlast, moet eerst de verschillende meeuwen beter leren kennen en dus zelf een beetje 'expert' worden.

*De enige echte
"ZEE MEEUW"*

	Zilvermeeuw <i>Larus argentatus</i>	Kokmeeuw <i>Larus ridibundus</i>	Kleine Mantelmeeuw <i>Larus fuscus</i>
Europese populatie (aantal paar)	790.000	2,1-2,8 miljoen	267.000-316.000
Belgische populatie (aantal paar)	2300	ca. 20.000	4600
Voornaamste biotoop	kust en zee	binnenland en kust	zee en kust
Spanwijdte (cm)	138-155 cm	100-110 cm	135-155 cm
Gewicht (g)	700-1200	250-300	600-1000
Voedsel (vnl.)	vis, afval, bodemdieren aardwormen	insekten, aardwormen, afval, bodemdieren, knoppen	vis, afval, aardwormen
Leeftijd (max.)	32 jaar	7 jaar	26 jaar

"Zeemeeuwen"?

Wie al eens gebladerd heeft in een vogelgids, zal tevergeefs hebben gezocht naar de naam "zeemeeuw". Een zeemeeuw bestaat nu eenmaal niet als biologische soort. Het is veeleer een volksnaam die gebruikt wordt voor alle meeuwen, waarbij "zee" wijst op de sterke mate waarmee mensen de zee en meeuwen met elkaar associëren.

Meeuwen zijn typische zee- en kustvogels. Ze vinden er hun natuurlijk voedsel, dat vooral uit zeevis en bodemdieren bestaat. Toch kunnen ze ook ver landinwaarts worden waargenomen. De aanwezigheid van de mens en diens landbouwactiviteiten, en de wijze waarmee met afval wordt omgegaan (denk aan huisvuilstorten), hebben meeuwen immers ook ver van de zee extra kansen geboden. De Kokmeeuw broedt evenzeer in het binnenland als aan de kust, en is ook buiten de broedperiode algemeen in landelijk gebied en in en rond stedelijke centra. Ook de grotere meeuwen schrikken niet terug om zich 50-100 km (en soms meer) landinwaarts te verplaatsen op zoek naar voedsel. Het is niet onge-

woon om grotere aantallen meeuwen in verspreide slagorde aan het werk te zien in graslanden of in het spoor van een ploegend of mestvoerend landbouwvoertuig. In beide gevallen hebben ze het hierbij gemunt op regenwormen die door het trapelen met de poten, respectievelijk het bewerken van het land aan het oppervlak komen.

Wat alle meeuwen gemeen hebben, is hun obsessie om de nacht door te brengen op water. De zee, rivieren, spaarbekkens, plassen of havens, alle bieden ze een veilige slaapplaats tegen grondpredatoren als de Vos. Het zijn deze dagelijkse verplaatsingen van en naar die slaapplekken – klokvast en met een duidelijk doel voor ogen – die iedereen overal te lande kan waarnemen bij zonsop- en zons- ondergang. Van de naar schatting 200.000-300.000 meeuwen die 's winters op Vlaamse wateren overnachten, vindt een belangrijk deel een onderkomen op de waterspaarbek-

kens van Woumen-Merkem (W-Vl.: tot 85.000 ex.) en Kluizen (O-Vl.: recent nog tot 60.000 meeuwen, vroeger pieken tot 150.000-200.000!). Het gros hiervan betreft Kok- en Stormmeeuwen.

MD

Vroeger, toen gesloten metalen vuilnisbakken nog de standaard waren, konden Zilvermeeuwen niet bij de lekkere hapjes. Met de nieuwe, lichte, plastic vuilniszakken hebben de krachtige snavels evenwel niet de minste moeite. Het resultaat is opengescheurde zakken en rondslingerend afval

MD

Meeuwen produceren uitwerpselen die gebouwen, kunstwerken, geparkeerde wagens of toevallige passanten kunnen treffen. Niet leuk, maar eens gereinigd ook veelal zonder verder gevolg. Wanneer auto's langere tijd in grote getale onbeschermd in openlucht geparkeerd staan in gebieden waar veel meeuwen voorkomen, kan er corrosie optreden van de laklaag ten gevolge van deze uitwerpselen

Meeuwen en overlast

Soms kan een confrontatie met een meeuw iets bedreigends hebben. Hierbij speelt een moeilijk te omschrijven, subjectief gevoel een niet onbelangrijke rol. Zeker de grotere meeuwen zijn vrij forse vogels, die ook wel brutaal overkomen. Ze schuwen de nabijheid van mensen niet, en stralen daarbij met hun strenge blik iets provocerends uit. Legendarische films als 'The Birds' van Alfred Hitchcock, waarbij dichte vluchten kraaien (maar ook meeuwen) de aanval inzetten op mensen, hebben ongetwijfeld dit imago versterkt. De gewenning ten aanzien van mensen en het opportunistisch karakter van meeuwen zorgen daarboven ook wel voor een reële overlast, zeker wanneer grotere aantallen zich aandienen.

Openpikken van vuilniszakken

Misschien wel de meest voorkomende klacht komt van gemeentebesturen en betreft meeuwen die vuilniszakken openpikken. Vroeger, toen gesloten metalen vuilnisbakken nog de standaard waren, konden Zilvermeeuwen niet bij de lekkere hapjes. Met de nieuwe, lichte, plastic vuilniszakken hebben de krachtige snavels evenwel niet de minste moeite. Het resultaat is opengescheurde zakken en rondslingerend afval. Bovendien worstelt de kust met een enorme afvalstroom tijdens het zomerhalfjaar, die niet zomaar te kanaliseren valt.

Uitwerpselen, voedselresten en krabsporen op auto's, gebouwen, kunstwerken

Daarnaast produceren meeuwen uitwerpselen die gebouwen, kunstwerken, geparkeerde wagens of toevallige passanten kunnen treffen. Niet leuk, maar eens gereinigd ook veelal zonder verder gevolg. Wanneer auto's langere tijd in grote getale onbeschermd in openlucht geparkeerd staan in gebieden waar veel meeuwen voorkomen, kunnen uitwerpselen, krabsporen en voedselresten schade teweegbrengen op de laklaag. Deze situatie doet zich bv. voor op de uitgestrekte parkings in de Zeebrugse achterhaven, die een belangrijke Europese overslaghaven is voor auto's. Bij meeuwen die op daken broeden dient er op gelet dat het aangevoerde nestmateriaal niet leidt tot verstoppingen van de waterafvoer, waardoor het dak van het gebouw kan instorten. Andere economische schade kan zich voordoen wanneer meeuwen zich te goed doen aan uitgezaaid mosselzaad of met hun uitwerpselen het zuiverende water van de mosselverwaterplaatsen vervuilen.

Meeuwen en hygiëne

Problemen van volksgezondheid, door contact met meeuwen of hun uitwerpselen, lijken van de baan. Toen elke kustgemeente in de jaren zestig en zeventig nog zijn eigen openluchtafvalstort beheerde, werd het de duizenden overwinterende meeuwen wel heel erg gemakkelijk gemaakt. Gevolg was dat deze storten ook nogal wat zieke en jonge meeuwen herbergden, en dat ziektes gemakkelijk uitwaaierden. Het gisten van de afval, onder de in de zon sterk opwarmende plastic zakken, waren broeihaarden voor botulisme, vogel-tbc en andere aandoeningen (bv. door salmonella, campylobacter). Gelukkig behoren deze open storten tot het verleden, en gaat het beeld van "meeuwen als ratten van onze samenleving" niet langer op.

Agressie en lawaai vanwege broedende meeuwen

Tenslotte kan er overlast optreden in of nabij de broedplaatsen. Grotere meeuwen gaan de directe omgeving van hun nest en jongen verdedigen tegen indringers. Deze agressie treedt enkel op binnen een straal van enkele meter van het bewoonde nest. Een klop van een vleugel, snavel of poot na een duikvlucht van tien meter hoog kan heus wel zijn effect hebben! Toch treden zelden of nooit problemen op, niet in het minst omdat meeuwenkolonies veelal niet toegankelijk zijn en het behouden van een veilige afstand tot het nest reeds voldoende remedie is. Wanneer een meeuwenpaartje echter beslist heeft zijn intrek te nemen op het dakterras van uw flatgebouw, is enige terughoudendheid vanwege de eigenaar op zijn plaats. In dergelijke gevallen kunnen ook klachten ontstaan tengevolge het uitvoerige 'zang'-repertorium van de ouders en het bedelgeroep van de jongen. Maar ook hier hangt veel af van hoe positief of negatief u de komst van deze nieuwe gast ervaart...

RF

Sternen en meeuwen, niet steeds de beste maatjes

Overlast is er niet enkel ten aanzien van mensen. Broedende meeuwen zijn nogal eens directe concurrenten van andere, zeldzamere kustbroedvogels zoals stern. Open, min of meer vlakke, en ongestoorde terreinen aan de kust – de geprefereerde broedsites voor zowel meeuwen als stern – zijn nu eenmaal schaars. Vermits bij ruimtecompetitie de meeuwen stevast aan het langste eind trekken, zijn in onze buurlanden in het verleden gerichte acties tegen meeuwen ondernomen op broedplaatsen van stern. Deze bestonden erin volwassen meeuwen op nest te vergiftigen of de eieren van de meeuwen te rapen, te schudden of onvruchtbaar te maken door ze onder te dompelen in een lichte olie. Het komt ook voor dat Zilvermeeuwen, vaak na een mislukt broedsel, zich gaan toeleggen op het oppeuzelen van eieren en jongen van stern. Anderzijds zou het ook verkeerd zijn het samengaan van meeuwen en stern altijd als negatief af

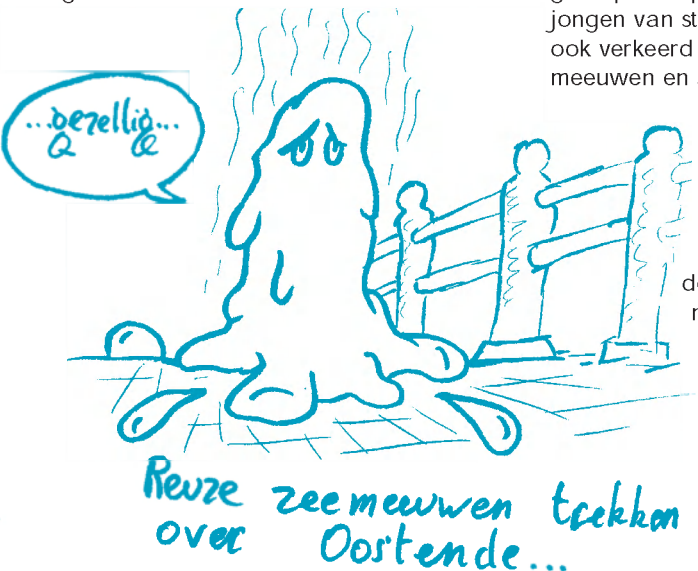
te schilderen: zo vindt men

Grote Stern stevast in gemengde kolonies met Kokmeeuwen. De stern zoeken bewust de directe nabijheid van de broedende Kokmeeuwen op, om zo mee te profiteren van de agressie van Kokmeeuwen ten aanzien van in de kolonie binnendringende grotere predatoren.

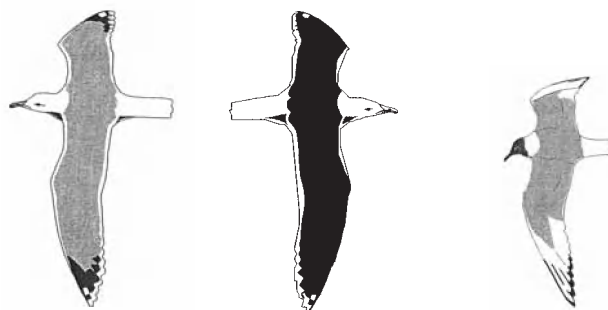
MD

Grotere meeuwen verdedigen de directe omgeving van hun nest en jongen tegen indringers. Deze agressie treedt enkel op binnen een straal van enkele meter van het bewoonde nest. Een klop van een vleugel, snavel of poot na een duikvlucht van tien meter hoog kan heus wel zijn effect hebben! Toch treden zelden of nooit problemen op, niet in het minst omdat meeuwenkolonies veelal niet toegankelijk zijn en het behouden van een veilige afstand tot het nest reeds voldoende remedie is

Wie bezorgt welke 'overlast'?

Niet alle meeuwen dienen met de vinger te worden gewezen. Slechts drie van de negen hoger genoemde meeuwensoorten geven aanleiding tot plaatselijke overlast (zie figuur). De andere zijn of te schaars of vertonen een ander gedrag.

openpikken vuilniszakken	■		
uitwerpselen op gebouwen en kunstwerken	■	■	■
corrosie door uitwerpselen en krabsporen op auto's	■	■	■
agressief gedrag t.o.v. mensen op broedplaatsen (+lawaaihinder)	■	■	
ruimtecompetitie met andere, zeldzamere kustbroedvogels	■	■	
predatie op andere, zeldzamere kustbroedvogels	■	■	

Van de negen geregeld aan onze kust waar te nemen meeuwensoorten, zijn er slechts drie die tot overlast aanleiding kunnen geven: de Zilvermeeuw, de Kleine Mantelmeeuw en de Kokmeeuw. Niet helemaal toevallig zijn dit ook de drie talrijkste soorten

VI

MD

Meeuwenoverlast is er niet enkel ten aanzien van mensen. Broedende meeuwen zijn ook vaak directe concurrenten van andere, zeldzamere kustbroedvogels zoals stern

Zijn er nu meer meeuwen dan vroeger?

Men hoort wel eens zeggen: "Er zijn nog nooit zoveel meeuwen geweest als tegenwoordig". Toch blijkt uit cijfermateriaal dat dit niet zo is. In een internationale context blijken de ons meest vertrouwde meeuwen (Kokmeeuw, Zilvermeeuw) hun beste tijden te hebben gehad zo'n 10-20 jaar terug. Toen zorgden een betere bescherming enerzijds en rijk gedekte tafels anderzijds (huisvuilstorten, lakse houding t.o.v. afval in het algemeen) voor nooit geziene aantallen. Daarna luidden het afsluiten van deze storten, de komst van de Vos en veranderingen in het landbouwbeleid voor drastische aantalsverminderingen bij beide soorten.

Zo piekte de Zilvermeeuw in een meeuwenland bij uitstek als Nederland reeds halfweg de jaren tachtig (max. 89.000 paar). Sindsdien kende de landelijke populatie een vrij spectaculaire terugval a rato van 2-3% per jaar tot het huidige niveau van ca. 65.000 broedparen. Ook in het Verenigd Koninkrijk – dat 20% van de volledige Europese populatie aan Zilvermeeuwen herbergt – kromp de Zilvermeeuwpopulatie, na een spectaculaire stijging in de eerste drie-kwart van de vorige eeuw, ineen tot ongeveer de helft van dit piekbestand nu. De recente populatiecrash in Ierland en andere delen van het Verenigd Koninkrijk, leidden er zelfs toe dat de soort daar nu als kwetsbare 'Rode Lijst' soort wordt aanzien.

Ook de Kokmeeuw lijkt het tegenwoordig niet gemakkelijk te hebben. De populatie

van deze bruingekapte meeuw verloor in Nederland op nauwelijks twintig jaar tijd ca. 50% van zijn sterkte en dook van 250.000 paar (1980-85) naar ca. 135.000 paar (1998-2000). Ook aan de Belgische kust verging het de Kokmeeuw niet goed: de Zwijnpopulatie die in 1987 nog ca. 9000 paar bedroeg, is nu nagenoeg volledig verdwenen en slechts gedeeltelijk gecompenseerd door een toename in de haven van Zeebrugge. Vlaanderen telde tussen 1980 en nu 13.000-22.000 paar, daar waar in 1970 het broedbestand nog op 32.000 koppel werd geschat (zie fig. pag. 22 onderaan).

Voor de nummer drie uit het lijstje van meest voorkomende soorten, de Kleine Mantelmeeuw, is de situatie grondig verschillend. Deze soort, die meer dan de andere meeuwen teert op de massale teruggooi van vis in de visserij, is in veel landen nog steeds aan een echte opmars bezig. Slechts enkele regio's vertonen de eerste tekenen van een groeistop. In Nederland is de soort de kaap van de 100.000 broedparen gepasseerd en ook het Verenigd Koninkrijk kende bij de 'Seabird 2000' telling meer dan 90.000 paar, t.o.v. een 50.000 paar in 1969-70.

Zeebrugge tegen de trend in

Het 'gevoel' dat er meer meeuwen verblijven bij ons dan vroeger, is ook weer niet helemaal uit de lucht gegrepen. Hoewel de internationale trends voor de meeste meeuwen negatief zijn en uit tellingen blijkt dat het aantal overwinterende meeuwen aan onze kust de laatste

MD
In tegenstelling met wat soms beweerd wordt, zijn twee van de talrijkste meeuwensoorten, de Zilvermeeuw en de Kokmeeuw, nu veel minder talrijk in Europa dan pakweg 10-20 jaar terug

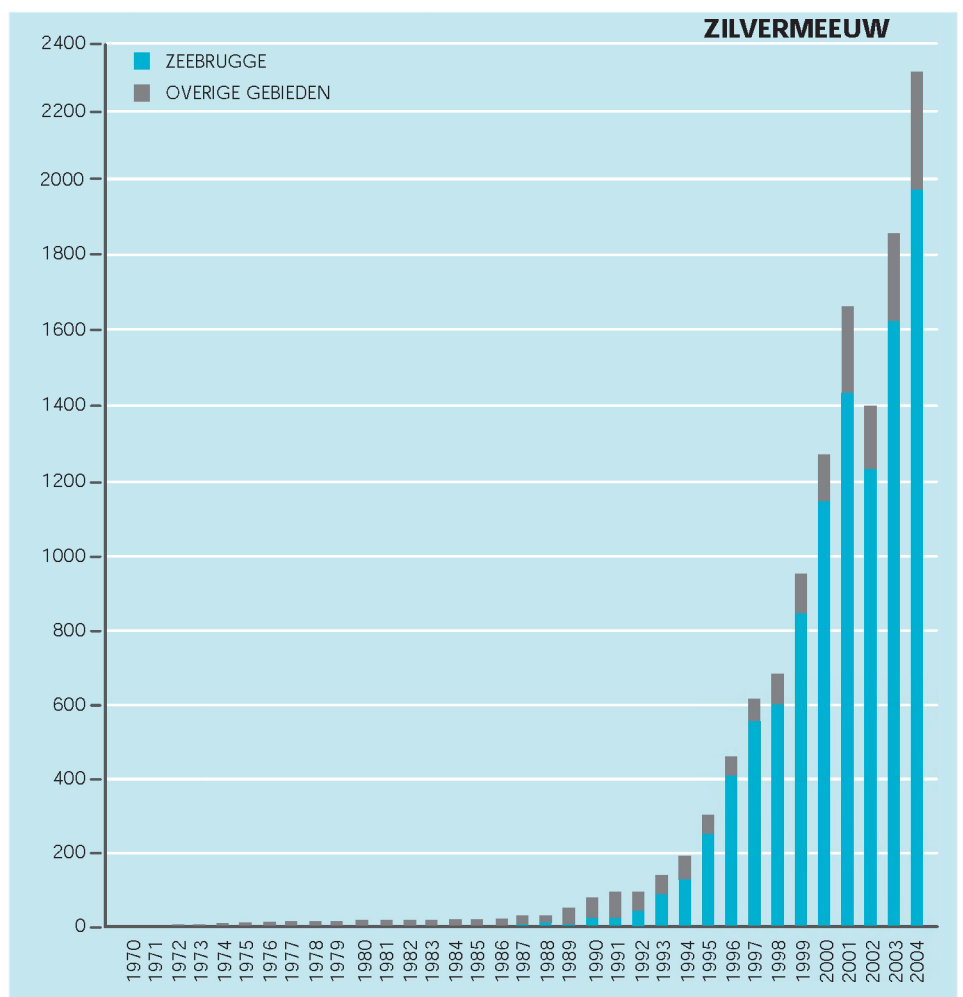
vijftien jaar niet is toegenomen, kan dit niet gezegd worden van het aantal broedende Zilver- en Kleine Mantelmeeuwen in ons landje (zie fig. pag. 21 & 22). De toename van beide soorten van afwezig in de jaren zestig tot resp. 2307 en 4597 paar in 2004 kwam nagenoeg volledig op rekening van het Zeebrugse havengebied. Vanaf 1980 (achterhaven) en 1983-84 (voorhaven) ontstonden hier door toedoen van belangrijke zandopspuitingen uitgestrekte broedterreinen. De achterhaven verloor als broedterrein voor meeuwen al snel veld ten voordele van de uitgestrekte opgespoten vlaktes in de voorhaven. In de voorhaven vestigden zich de eerste Kok- en Zilvermeeuwen in 1987-88, terwijl Kleine Mantelmeeuwen en kleine aantallen Stormmeeuwen volgden vanaf het begin van de jaren negentig. Zilvermeeuwen en Kleine Mantelmeeuwen begonnen aan een exponentiële toename die de laatste jaren weliswaar is afgevlakt maar in 2004 nog steeds zijn plafond niet lijkt te hebben bereikt (Zilvermeeuw: 1986 paar; Kleine Mantelmeeuw: 4515 paar). Vandaag broedt 86% van alle Zilvermeeuwen en 98% van alle Kleine Mantelmeeuwen in ons land in de Zeebrugse voorhaven.

In Vlaanderen nestelen Zilvermeeuwen buiten het Zeebrugse havengebied in kolonieverband nog enkel in het Zwin (sinds 1962; max.: 74 paar) en in de Gentse Kanaalzone (sinds 1984; max. 35 paar). De Kleine Mantelmeeuw is tot nu toe in kolonieverband buiten Zeebrugge enkel vastgesteld in het Zwin (sinds 1985; max.: 40 paar). Bijkomend broedden beide soorten sinds de jaren negentig ook op Oostendse daken (zie kader pag. 23).

En wat met het aantal meeuwen bij ons, buiten het broedseizoen?

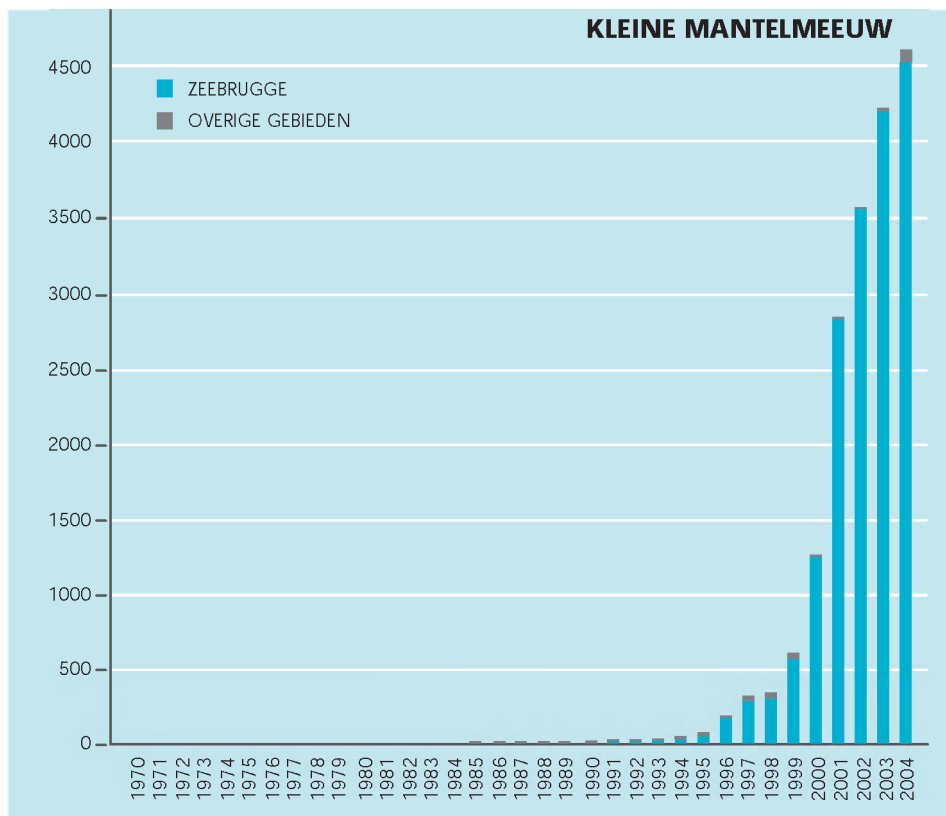
Meeuwen kan men het ganse jaar door aantreffen aan onze kust. Toch zijn de aantallen en soorten sterk verschillend van seizoen tot seizoen. De lokale broedvogels trekken al dan niet ver weg na de zomer, en noordelijker broedvogels

komen in het winterhalfjaar deze residentie populatie aandikken. Van maart tot juli treft men de meeuwen vooral aan op en rond de broedplaatsen. In augustus-september zien we aan onze kust maximale aantallen. De plaatselijke broedvogels en hun jongen hebben zich naar de dijken en stranden verplaatst en krijgen er het gezelschap van grote aantallen meeuwen uit meer noordelijke streken. Zo zijn aan onze kust in september 1990 bijna 20.000 Zilvermeeuwen, 5600 Kleine Mantelmeeuwen, 1800 Grote Mantelmeeuwen, 1100 Stormmeeuwen en 4000 Kokmeeuwen geteld. Elk van deze soorten gedraagt zich overigens verschillend qua trekgedrag. De Kleine Mantelmeeuw trekt grotendeels weg uit NW-Europa nog voor de winter zijn intrede doet, en zoekt de warmere kusten van Zuid-Frankrijk, Spanje, Portugal en N-Afrika op. Van de Kokmeeuw trekken heel wat lokale broedvogels over kortere afstand naar het zuiden en naar Engeland, en worden vanuit Noord- en Oost-Europa aangevuld met exemplaren uit Polen, de Baltische staten, Scandinavië, Nederland en Duitsland. Hierdoor krijgt men het beeld dat dezelfde Kokmeeuwen het ganse jaar door bij ons vertoeven, maar in werkelijkheid is er een wisseling van de wacht gebeurd! En de Zilvermeeuw, die is nog het meest plaatstrouw. Uitgebreid kleurmerk- en

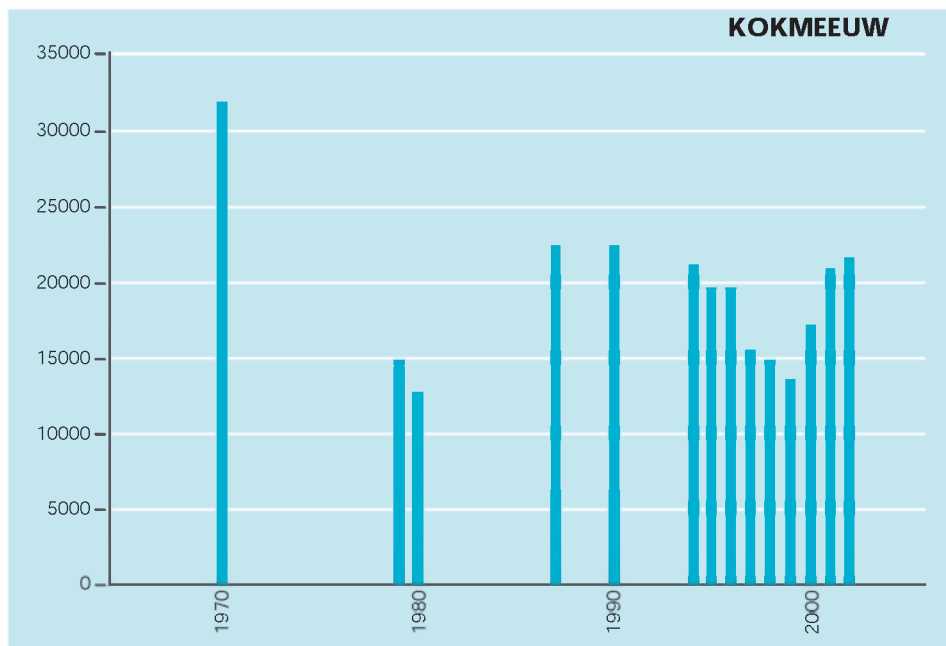
In tegenstelling met de buurlanden kent Vlaanderen nog geen daling in de aantallen broedende Zilvermeeuwen. Vooral de kolonisatie van de uitgestrekte opgespoten terreinen in de voorhaven van Zeebrugge sinds halfweg de jaren tachtig heeft hiertoe bijgedragen (IN)

KLEINE MANTELMEEUW

Ook de Kleine Mantelmeeuw heeft Vlaanderen pas recent 'ontdekt'. De massaal over boord gezette ondermaatse vis in de boomkorvisserij en het vrijkomen van uitgestrekte broedterreinen te Zeebrugge hebben hier in belangrijke mate toe bijgedragen (IN)

KOKMEEUW

De Kokmeeuwpopulatie in Vlaanderen fluctueert de laatste twintig jaar rond de 20.000 paar. In 1970 waren dat er nog meer dan 30.000 (IN)

ringonderzoek heeft aangetoond dat de Zeeuwse en Vlaamse broedvogels van deze soort tijdens de winter meestal niet verder dan 50-100 km wegtrekken. Dit betekent dat we tijdens de winter vergast worden op een interregionaal clubje van Zilvermeeuwen uit de Nederlandse Delta, de Zeebrugse broedkolonie en enkele Noordfranse sites. Deze 'residente' populatie wordt aangevuld met Zilver-

meeuwen uit noordelijker regionen (Scandinavië, Verenigd Koninkrijk,...), die grotere afstanden blijken af te leggen dan onze broedvogels.

Het kleurmerk- en ringonderzoek aan de Vlaamse kust, uitgevoerd door het Instituut voor Natuurbehoud (IN) en het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN), leverde

nog meer verrassende bevindingen op. Sinds 1999 werden 509 Zilvermeeuwen en 486 Kleine Mantelmeeuwen individueel herkenbaar gemaakt met een gecodeerde kleurring. Het gros van deze vogels werd geringd als nestjong te Zeebrugge, maar ook kuikens van dakbroedende 'Oostendse' meeuwen (zie pag. 23) en volwassen 'Zeebrugse' exemplaren kregen de nodige aandacht. Uit de meer dan 5000 terugmeldingen kon o.a. worden aangetoond dat het overgrote deel van de Zilvermeeuwen het hele jaar door in de directe omgeving (Deltagebied, Belgische en Noord-Franse kust) vertoefde, terwijl de Kleine Mantelmeeuwen tijdens de winter de kusten van Frankrijk, Spanje en Noord-Afrika opzochten.

Hoe overlast aanpakken?

Blinde haatcampagnes en ondoordachte uitlatingen slaan zoals steeds de bal mis. Wanneer u als individuele burger wordt gevraagd of u zelf al last hebt ondervonden van meeuwen, zal het antwoord vrijwel steeds negatief zijn. Als u daarentegen bij uzelf polst of u ooit wel eens een moment van genot of fascinatie hebt ervaren bij het zien van deze sierlijk zwevende vogels boven de zeedijk of bij het voederen van deze op-en-top zeevogels op het strand, zullen velen moeten toegeven dat zich dat wel eens heeft voorgedaan. Toch betekent deze positieve balans in het voordeel van de meeuw niet dat er geen lokale overlast kan optreden. Wel geeft het aan dat op maat gesneden oplossingen veel meer resultaat zullen opleveren dan een veralgemeende aanpak. Hieronder volgen enkele suggesties, zoals die werden verwoord naar aanleiding van de meeuwen-expertenmeeting georganiseerd op het VLIZ op 8 oktober 2003. Een verdere uitdieping van de problematiek van vuilniszakpikende Zilvermeeuwen is gepland voor een latere editie van de 'Grote Rede'.

Elimineren van meeuwen, een optie?

Het bewust en op grote schaal doden van meeuwen is niet alleen dierenvriendelijk en simplistisch als oplossing. Het is niet meer van deze tijd en in zijn algemeenheid bij wet verboden (zie kader pag. 25).

Uitzonderingen worden enkel gemaakt wanneer er problemen zijn met volksgezondheid, veiligheid of bescherming van andere kwetsbare diersoorten. Om die reden wordt al jaren geen afschotvergunning meer verleend t.b.v. het weghouden van meeuwen aan de autoparkings van de achterhaven van Zeebrugge. Los van het verbod en de wenselijkheid, is uit onderzoek gebleken dat het afschie-

Dakbroedende meeuwen

Meeuwen zijn doorgaans grondbroeders. Ze bouwen bij voorkeur hun nest in open terreinen of duingebieden. Wanneer er onvoldoende nestgelegenheid is op de grond of er teveel verstoring optreedt (bv. door Vossen), nemen ze wel eens hun toevlucht tot daken van gebouwen. Dit fenomeen is welbekend van de meeste buurlanden, waar relatief grote aantallen Zilver- en Kleine Mantelmeeuwen reeds jarenlang nesten bouwen op daken. Zo herbergt Nederland in de jaren negentig 1500-2800 paar dakbroedende Zilvermeeuwen en 550-700 paar dakbroedende Kleine Mantelmeeuwen, verspreid over een twintigtal steden en dorpen. Ook het Verenigd Koninkrijk kent sinds de jaren zestig grote stadspopulaties meeuwen. Sinds 1993-95 is het aantal kolonies Zilvermeeuwen op daken er opgelopen van 125 naar 220, en maken dakbroeders er minimaal 14% uit van het totale broedbestand. Bij de Kleine Mantelmeeuw broedt intussen 10% op daken van voornamelijk grotere industriële gebouwen.

In België werd dakbroeden voor het eerst vermoed te Oostende in 1993. In 1998 volgden de eerste zekere broedgevallen (33) van Zilvermeeuwen, en in 1999 van Kleine Mantelmeeuw (8). Het aantal dakbroeders steeg vervolgens geleidelijk tot 205 paar in 2001. Daarna leek de situatie te stabiliseren (2003: 191 paar Zilvermeeuw en 16 paar Kleine Mantelmeeuw) om in 2004 weer fors te gaan toenemen (321 paar Zilvermeeuw en 82 paar Kleine Mantelmeeuw). In de Zeebrugse voorhaven zijn er intussen concrete plannen om grondbroedende meeuwen op de daken van grote bedrijfsgebouwen te lokken. Zo hoopt men een 'win-win' situatie te creëren, door én deze belangrijke meeuwenpopulatie kansen te bieden voor de toekomst, én ruimte op de grond vrij te maken voor economische activiteiten.

Dat dakbroeders zich territorialer gedragen dan grondbroedende meeuwen, heel plaatsrouw zijn en dat de jongen veel langer bij de ouders blijven 'rondhangen' bewijst onderstaand relaas: het levensverhaal van 'Wardje', opgetekend door meeuwenkenner Roland Francois.

"Ik ben Wardje de Zilvermeeuw. Mijn ouders broeden al jaren op het dak van het station te Oostende. Ik kroop uit het ei op 8 juni 2000 en werd twee weken later (22 juni) geringd door enkele wetenschappers. Met een blauwe kleurring met code, wilden ze me ook later kunnen blijven herkennen. Ik draag sindsdien fier mijn blauwe ring met 'BWAR'-code, vandaar mijn koosnaampje: Wardje! Na enkele weken konden wij de lucht in.... Wat een vrijheid! Mijn ouders zorgden goed voor ons, ook gedurende de ganze winter. Nu en dan vergezelde ik hen naar een soort "Mac gull" restaurant waar we gratis visafval kregen toegestopt. Ik bleef er in de omgeving van het havengebied rondhangen en ik voelde me er goed bij. Toen ik in 2004 vier jaar oud was, leerde ik

RF

In 2004 broedden 321 paar Zilvermeeuw en 82 paar Kleine Mantelmeeuw op daken te Oostende. Op de foto's nemen we u mee naar een nest van een Kleine Mantelmeeuw op het dak van het station te Oostende

RF

een mooi Zilvermeeuw-vrouwtje kennen en we kregen twee gezonde meeuwenkinderen. Zo gaat het leven verder. Ik heb nu mijn vaste stek op het dak van het station waar ik geboren ben en waar mijn kinderen ons af en toe komen opzoeken tot ze op eigen benen kunnen staan. Als je me wil zien langs de dijk, op het strand of aan de Oostendse Vistrap, let dan op mijn blauwe kleurring BWAR. Die draag ik nog steeds! Het is hier goed vertoeven in Oostende. Tot binnenkort?"

- Wardje -

'De Zilvermeeuw 'Wardje', zo genoemd naar de kleurring met inscriptie BWAR, werd geboren op 8 juni 2000 op het dak van het station te Oostende. Vier jaar later leerde hij een mooi Zilvermeeuw-wijfje kennen en bracht op identiek dezelfde plek twee gezonde meeuwenkinderen ter wereld. Wie goed oplet, maakt kans 'Wardje' te ontmoeten in Oostende

ten van meeuwen geen afdoende oplossing is. Het probleem wordt veeleer verplaatst en wanneer de eliminatie niet drastisch wordt bijgehouden, blijken heel snel andere meeuwen de vrijgekomen plek in te nemen. Bovendien kan het verstoren van nesten van meeuwen aanleiding geven tot een verhoogde predatie op kuikens en eieren van zeldzame kustbroedvogels. Immers, het zijn vaak juist die meeuwen die hun legsel zijn verloren, die zich de rest van het broedseizoen ledig houden met het pakken van donzige sternkuikens! Toen in de jaren 1920-1960 in Nederland honderduizenden eieren van Zilvermeeuwen werden geraapt, vernietigd of onvruchtbaar gemaakt en meer dan 100.000 broedvogels vergiftigd met strychnine en alfa-chloralose – in een poging om het roven van eieren en jongen van andere kustvogels in te perken – bleek dit geen of nauwelijks effect te hebben op het voortplantingssucces van deze laatste. Kenners oordelen dat de talrijke nieuwe vestigingen van meeuwen in het Nederlandse Deltagebied (en in Zeebrugge) mede het gevolg zijn van de voortdurende verstoringen in diverse traditionele meeuwenbroedplaatsen in dit gebied tot begin de jaren negentig. Grote meeuwenpopulaties zoveel mogelijk met rust laten lijkt dan ook de boodschap.

Probleem bij de bron, het voedsel, aanpakken

In wezen is het 'meeuwenprobleem' enkel zinvol aan te pakken door de gedekte tafels – vroeger in de vorm van huisvuilstorten, nu vooral als op zee overboord gegooide ondermaatse vis en visafval – te ontruimen. In afwachting dat deze maatregelen ingang vinden en tot resultaten leiden, kan lokaal remediërend worden opgetreden door de meeuwen weg te houden van plaatsen waar ze omwille van pertinente redenen liever niet worden gezien. Door geleidelijk aan het voedselaanbod voor meeuwen terug te brengen tot wat natuurlijk voorhanden is, zullen de populaties niet alleen vanzelf verder afnemen. Ook de directe aanwezigheid in de buurt van de mens, zal minder intens worden aanvoeld.

De voedselbeschikbaarheid herleiden tot meer natuurlijke proporties kan op drie manieren.

- Het meeste resultaat is al geboekt door geleidelijk aan de open huisvuilstorten te gaan afdekken, waardoor internationaal heel wat meeuwen de laatste twintig jaar reeds rake klappen kregen.
- Meeuwen weghouden van het afval, dat bij huisvuil ophalingen, nog steeds

vaak een al te gemakkelijke prooi vormt, verdient bijkomende aandacht. Zonder hier al te willen vooruitlopen op de meest efficiënte manieren om meeuwen weg te houden van huishoudelijk afval aan de kust (cfr. artikel gepland voor latere editie 'Grote Rede' op basis van enquête in Nederland), zijn toch al een aantal opties naar voor te schuiven. Zo kan ernaar gestreefd worden het afval in heel stevige plastic zakken, metalen emmers of containers te bewaren, zodat het onbereikbaar wordt voor de meeuwen. Een alternatief is om de tijdsperiode tussen het buitenzetten en het ophalen van de vuilniszakken zo klein mogelijk te maken, eventueel door het organiseren van nachtelijke ophaalbeurten. De meeste vuilniszakken blijken immers te worden opgepikt in de vroegste uurtjes van de dag, als de meeuwen wel en de mensen nog niet wakker zijn... Verder verdient het aanbeveling om organisch afval, dat aantrekkelijk is voor meeuwen (bv. visresten) zoveel mogelijk uit de huisvuilzakken te weren. En waar dit reeds gereguleerd is, blijkt controle op de naleving ervan geen overbodige luxe.

- De belangrijkste onnatuurlijke voedselbron voor heel wat meeuwen blijft evenwel de massaal over boord gezette ondermaatse vis en bijvangst bij de boomkorvisserij. Uit ruwe schattingen door zeevogelkenners is berekend dat het visafval en de ondermaatse vis gedumpt in de Noordzee het equivalent van 625.000 grote meeuwen jaarrond kan voeden! Het is dan ook geen toeval dat een soort als de Kleine Mantelmeeuw, die zich vrij eenzijdig op deze 'discards' richt, nog steeds aan een sterke populatiegroei bezig is, terwijl de Zilvermeeuw (slechts gedeeltelijk terend op 'discards') en de Kokmeeuw (visafval niet van belang) het al twee decennia laten afweten.

- Tenslotte is er ook al veel gezegd en geschreven over het voeren van meeuwen met brood. Experts schatten de impact van deze bijvoeding op de populatiegroottes van meeuwen eerder als marginaal in. Het al of niet bijvoeden met brood zal hoogstens een verschil maken voor enkelingen, in het al dan niet overleven van de winter.

In afwachting meeuwen op een afstand houden van het te beschermen goed

Of het nu over kunstwerken, gebouwen, auto's of sternbroedkolonies gaat. Steeds zijn er wel oplossingen te bedenken die – mits enige meerkost – de meeuwen van deze kostbaarheden weghouden. Belangrijk hierbij is dat, als verstoring gecreëerd wordt, die zo lokaal mogelijk wordt gehouden om te vermijden dat het probleem tot ver buiten zijn grenzen wordt geëxporteerd.

Een pragmatische, doordachte aanpak op maat van de lokale situatie rendeert m.a.w. het best:

Zo is er veelvuldig geëxperimenteerd met allerlei auditieve (bv. alarmkreten meeuwen) en/of visuele signalen (bv. silhouetten van roofvogels, plastic oehoe's) ter afschrikking. Alle hebben ze gemeen dat de "ballon snel doorprikt is" en er na verloop van tijd gewenning optreedt. Boodschap is dan ook om heel regelmatig van signaal te veranderen, zodat het effect van afschrikking behouden blijft. In relatief kleine gebieden worden valken met succes ingezet onder begeleiding van een valkenier, om de meeuwen de stuipen op het lijf te jagen. Op de mosselpercelen in de Oosterschelde t.h.v. Yerseke heeft deze techniek kennelijk zijn vruchten afgeworpen. In de achterhaven van Zeebrugge is momenteel ook een vergunning afgeleverd om meeuwen weg te jagen van de giga-parkings voor doorvoer van personenwagens. Door de uitgestrektheid van het gebied en de directe nabijheid van internationaal belangrijke vogelgebieden is de inzet van valken hier zowel ruimtelijk als in tijd evenwel beperkt. De valken veroorzaken immers bij alle vogels, ook de meest kwetsbare, stevige paniek. Experts oordelen dan ook dat het beschermen van de wagens met kunststof hoezen of het overkappen van de parkeerplaatsen – al of niet met etages – de enige echt efficiënte langetermijn oplossing is. Wanneer met etages wordt gewerkt kan bovendien de parkeercapaciteit gevoelig worden verhoogd, wat als bijkomend voordeel heeft dat de schaarse ruimte efficiënter wordt benut. Wanneer meeuwen dreigen binnenvallen in bestaande broedgebieden van zeer zeldzame kustbroedvogels als sternnen, is het noodzakelijk preventief en op legale wijze op te treden. Dit kan door – na het verkrijgen van een vergun-

Doden van meeuwen bij wet verboden

Meeuwen zijn zowel op grond van de Europese als de Vlaamse wetgeving beschermd en mogen in principe niet worden gedood. Om een beperkt aantal redenen kan van dit verbod worden afgeweken.

Op grond van de Europese Vogelrichtlijn zijn alle in het wild voorkomende vogelsoorten op het Europese grondgebied van de Unie beschermd, waarbij onder meer een verbod geldt op het doden van deze soorten. Van deze verbodsbepalingen kan worden afgeweken omwille van bv. redenen van volksgezondheid.

Op een beperkt aantal vogelsoorten, aangegeven in bijlage II bij de richtlijn, mag worden gejaagd. Zo zijn de Kokmeeuw en de Zilvermeeuw voor België opgenomen in bijlage II/2 van deze richtlijn. Dit betekent dat België toestemming mag geven tot het jagen op deze soorten.

Vlaanderen heeft van deze uitzonderingsmogelijkheid echter geen gebruik gemaakt: in de Vlaamse jachtwetgeving is de jacht op deze soorten niet voorzien. Dit heeft tot gevolg dat de algemene vogelbeschermingswetgeving van toepassing is. Het Koninklijk besluit van 1981 betreffende de bescherming van vogels in het Vlaamse Gewest, verbiedt het doden van vogels. Artikel 8 stipuleert weliswaar dat een uitzondering kan worden gemaakt, maar dit enkel omwille van redenen van volksgezondheid, openbare veiligheid of veiligheid op vliegvelden, belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij en wateren, ter bescherming van flora en fauna of omwille van wetenschappelijk onderzoek en onderwijs. Een vergunning dient aangevraagd te worden bij afdeling Bos- en Groen van de Administratie Milieu-, Natuur, Land- en Waterbeheer. Misschien nog belangrijker is dat zowel de Kok-

Zilver- als de Kleine Mantelmeeuw zijn opgenomen in de Vlaamse 'Rode Lijst' van broedvogels. De internationaal vastgelegde criteria voor deze nationale lijsten vermelden immers dat niet alleen zeldzame of in aantal verminderende soorten dienen te worden opgenomen, maar ook soorten waarvan op het nationaal grondgebied alle of nagenoeg alle broedlocaties zeer sterk geconcentreerd zijn. De logica hierachter is duidelijk: als bijna de volledige broedpopulatie Zilvermeeuw en Kleine Mantelmeeuw in één gebied voorkomt, is de kwetsbaarheid van de volledige soort op nationaal niveau zeer groot en dringt bescherming zich op.

ning – de eieren van Zilver- en Kleine Mantelmeeuwen te schudden en ca. drie weken na het leggen van de eerste eieren met nest en al te verwijderen om zo de vestiging te ontmoedigen. Deze oplossing kan enkel werken in de beginfase van de vestiging, wanneer slechts kleine aantallen onder controle dienen te worden gehouden. Laat men deze pioniers ongehinderd hun werk doen, dan zal elke actie later tot mislukken gedoemd zijn. Om te vermijden dat meeuwen, bij het verdwijnen van traditionele nestplaatsen op grondniveau (bv. door bebouwing van het perceel), zich gaan vestigen in de voor sternenvoorbestemde zones, kan ook worden overwogen om broedgelegenheden op daken aan te bieden. Dakbroedende meeuwen geven weinig of geen overlast (in de vorm van agressie) als het jaarlijkse dakonderhoud tenminste wordt uitgesteld tot na het broedseizoen. Bovendien kan op die manier soms grond voor andere doeleinden worden vrijgemaakt, zonder dat de meeuwen zelf er het slachtoffer van hoeven te zijn. De recente evolutie in de Zeebrugse voorhaven illustreert dit treffend. Een bijkomend voordeel voor de meeuwen is dat ze, hoog op het dak, veilig zijn voor de

Vos. Hoewel het plaatsen van schrikdraad rond sternekolonies wel al tot successen heeft geleid bij het weren van deze rover, is het duidelijk dat deze techniek niet op grote schaal kan worden toegepast. In Nederland weet men intussen dat als de Vos komt, eerst de sternes, dan de Kokmeeuw en vervolgens de Zilver- en Kleine Mantelmeeuw er de brui aan geven. In vele gevallen zoeken de twee laatste als reactie de veiligheid van een dak op om hun jongen groot te brengen. Zo geschiedde halfweg de jaren tachtig massaal met de meeuwen uit de Noord- en Zuidhollandse duinen.

De meeuw als een mascotte van de zee

Als slot lijkt een oproep tot verdraagzaamheid niet misplaatst. Misschien zijn meeuwen wel voor de zee en kust, wat paddestoelen zijn voor een bos. Ze horen er gewoon bij, geven deze omgeving extra cachet en houden het op hun manier ook wel schoon door bijvoorbeeld heel wat drijvend natuurlijk afval en kadavers op te ruimen. Het aansturen op drastische oplossingen is in wezen even kortzichtig als het pleiten voor het weggappen van alle berken of het ver-

RF

De enige manier om meeuwenpopulaties op een natuurlijk peil te houden is hen zoveel mogelijk 'gemakkelijk' voedsel te onttrekken. Een eerste stap is al gezet met het afdekken van huisvuilstorten. De volgende grote stap zal het afbouwen zijn van de massale teruggooi van ondermaatse vis in de zeevisserij

Nieuwe collectie "Anti Meeuwen Vuilniszakken"

bod op aanleg van eender welk grasland, omwille van de gezondheid van hooikoortspatiënten.

Zonder afbreuk te willen doen aan het voorkomen van lokale overlast – waar gerichte oplossingen kunnen worden gevonden – zou het geen kwaad kunnen als we bij het omgaan met meeuwenoverlast, uitgaan van de positieve basisgedachte dat ze erbij horen en zelfs een niet onaardige mascotte kunnen zijn voor de zee (zie kadertje over 'Jean'). Dat hebben ze alvast begrepen in het mondingsgebied van de Somme in Noord-Frankrijk, waar de meeuw zowat symbool staat voor het rijke en toeristisch zeer aantrekkelijke kustgebied. Wie volgt dit voorbeeld aan de Vlaamse kust?

Jan Seys

i.s.m. uitgenodigden voor expertenmeeting 8/10/2003: dr. Arie L. Spaans (Alterra – NL), Didier Vangeluwe (KBIN), Eric Stienen (Instituut Natuurbehoud - IN), Guido Orbie (Vogelwerkgroep NW-Vlaanderen), John Van Gompel (veearts), Koen Devos (IN), Marc Van de Walle (IN), Paul Vandenbulcke (ringer), Roland Francois, Walter Roggeman (KBIN), Wouter Courtens (IN).

RF

Meeuwen horen bij de kust. Dat hebben ze alvast begrepen in het mondingsgebied van de Somme in Noord-Frankrijk, waar de meeuw zowat symbool staat voor het rijke en toeristisch zeer aantrekkelijke kustgebied. Wie volgt dit voorbeeld aan de Vlaamse kust?

RF

Het massaal vernietigen van volwassen meeuwen, jongen of eieren is niet alleen bij wet verboden. Uitroeisacties van Zilvermeeuwen in Nederland in de periode 1920-60 bleken nauwelijks effect te hebben op het voortplantingssucces. Meer nog: de voortdurende verstoringen op traditionele meeuwenbroedplaatsen zouden wel eens kunnen hebben bijgedragen tot het ontstaan van nieuwe vestigingen elders

"Jean", de Grote Burgemeester

Af en toe krijgt onze kust bezoek van een zeldzame meeuw. De Grote Burgemeester is er zo één. Deze meeuwensoort broedt in arctische gebieden (IJsland, Groenland, Nova Zemla, Spitsbergen,...). Enkelingen trekken in de gure winters tot in onze contreien. Sinds 1997 heeft "Jean", zoals hij in de volksmond wordt genoemd, een vaste winterplek in het Oostendse havengebied.

Hij troont er soms urenlang hoog bovenop de daken langs de Visserskaai, om bij het uitstrooien van visafval zijn deel te komen opeisen. De mensen van de Vistrap noemen hem ook wel de "baron". De oudst bekende Grote Burgemeester haalde de gezegende leeftijd van 21 jaar. Best mogelijk dus dat "Jean" nog vele jaren Oostende blijft bezoeken!

RF

Sinds 1997 heeft "Jean", zoals de Grote Burgemeester centraal op de foto in de volksmond wordt genoemd, een vaste winterplek in het Oostendse havengebied. Hij troont er soms urenlang hoog bovenop de daken langs de Visserskaai, om bij het uitstrooien van visafval zijn deel op te eisen